

Arne Jon Isachsen

MÅNEDSBREVET

Februar 2005

KINESISKE BANKER PÅ RANDEN?

I kinesiske banker utgjør andelen lån som ikke betjenes, dvs. som det ikke betales renter og avdrag på, om lag 25 % av samlede utlån. Hva skyldes den enorme mengden med "non-performing loans" i kinesiske banker? En arv fra det planøkonomiske eksperimentet. For kinesiske banker er det en stor utfordring å prise risikoen riktig. Utenlandske banker som strategiske investorer i kinesiske banker, med tilhørende børsnotering, vil gi bedre "corporate governance". Et velfungerende bankvesen med god soliditet og med evne og erfaring til å håndtere overraskende svingninger i renter og valutakurs må på plass før man åpner opp for frie kapitalbevegelser ut og inn av Kina.¹

Kina har kanskje verdens største bankvesen .....

Ved utgangen av 2003 tilsvarte samlede bankinnskudd i Kina 178 % av BNP.² Målt på denne måten har Kina trolig verdens største bankvesen. Siden folk til de grader velger å spare i bank, er det trolig en utbredt tillit til at kjøpekraften av de sparte midlene holder seg over tid. Ved lav inflasjon bevarer pengene sin kjøpekraft innenlands. Ved fast valutakurs (mot dollar) bevarer pengene sin kjøpekraft utenlands.

At yuan har holdt stabil verdi mot dollar, verdens nøkkelvaluta, siden 1995, er et kvalitetsstempel på den kinesiske valutaen. Tenk bare på rubelen – hvordan den jevne russer gjentatte ganger er blitt robbet ved rask prisstigning og svekket valuta. Når myndighetene i et land tar seddelpressen i bruk for å finansiere økte utgifter, kan resultatet lett bli galopperende inflasjon på hjemmebane, og svekket valuta på borteane.

En betingelse til må være oppfylt for at folk skal være komfortable med å spare i bank – ro for at pengene kan tas ut når man selv ønsker. I kinesiske banker utgjør andelen lån som ikke betjenes, dvs. som det ikke betales renter og avdrag på, om lag 25 % av samlede utlån. Det er mer enn ti ganger så mye som i vestlige land. Hvorfor er da ikke folk mer engstelige for at banker skal gå konkurs, og at egne innskudd skal bli verdiløse? Fordi den makroøkonomiske og sosiale ustabilitet som ville følge i kjølvannet av omfattende bankkonkurser, ville være en langt større belastning for myndighetene enn innfrielse av den implisitte garantien de har gitt på kineseres bankinnskudd.

---

¹ Mer om utviklingen i Kina i mitt notat: <http://home.bi.no/fag87025/pdf/Kina.pdf>

² Se S. Barnett (2004), "Banking sector developments", i *IMF Occasional Paper* No. 232.

Som innskyttere kan altså kineserne være rolig for sine bankinnskudd. Som skattebetaler derimot har de større grunn til bekymring. Regningen for redningsaksjoner av banker som ellers ville fallert, må finansieres av det offentlige. Og hvordan skjer det? Ved at myndighetene, gjennom økte skatter, tar inn mer penger.

..... men ikke det mest solide

Hva skyldes den enorme mengden med "non-performing loans" i kinesiske banker? Gamle synder, kunne man si; en arv fra det planøkonomiske eksperimentet. Under et planøkonomisk system blir produksjonen i den enkelte bedrift bestemt av byråkratiet. Strømmer av innsatsfaktorer, råvarer, halvfabrikata og ferdigvarer blir styrt fra sentralt hold. Med staten som eier av alle produksjonsmidlene, blir det ikke behov for betaling bedriftene imellom. Egentlig er det bare behov for penger til avlønning av arbeidskraften.

Når statseide selskap mottok lån fra statseide banker, ble pengene i familien. Med samme eier er det ikke så nøye med betjeningen av lån. De ble snarere sett på som overføringer eller subsidier som ikke skulle betales tilbake.

Med overgangen fra plan til marked som startet på slutten av 1970-tallet, ble statseide banker og statseide foretak selvstendige juridiske subjekter. Selv om staten fremdeles stod som eier, skulle samhandlingen mellom dem skje på forretningsmessige vilkår. Men gammel vane vond å vende. Tradisjon og kutyme, samt lokale banksjefers lojalitet mot lokale partipamper og foretak, snarere enn mot bankens ledelse i Beijing eller Shanghai, har gjort det vanskelig å få til den ønskede utviklingen i det kinesiske bankvesen. På den bakgrunn forstår vi bedre den positive holdningen Liu Mingkan, sjefen for det kinesiske Kredittilsynet, har til utenlandske eierskap i kinesiske statsbanker. I *Financial Times* 7. desember 2004 sier han:

"Utenlandske eierinteresser i kinesiske statsbanker – gjennom emisjoner på børsene i Hong Kong og New York – er et våpen for å drepe byråkratiet, styrke innsynet og informasjonstilgangen, og å gjøre overvåkingen av bankene bedre."

Det er fire store statseide banker.³ De har til sammen vel 60 % av alle bankinnskuddene. I første omgang er det snakk om å ta de to minste av disse (nemlig China Construction Bank og Bank of China) på børs. Bank of China (som ikke må forveksles med landets sentralbank, People's Bank of China) har 230.000 ansatte. Her jobber man rent konkret med å få inn som strategisk investor en utenlandsk bank som UBS, Citibank eller Deutsche Bank. For tiden går revisjonsselskapet PriceWaterhouseCoopers nøye gjennom bøkene til Bank of China. Det er en forutsetning for å ta den på børs.

Gjennom 2004 ble andelen av lån som ikke betjenes i Bank of China, redusert fra 17,8 % til 4,6 %. Imidlertid kan man frykte at dette tallet vil stige om den økonomiske veksten i Kina skulle falle markant, eller helt stanse opp. Den meget sterke utlånsøkningen som fant sted gjennom 2002 og 2003, inneholder trolig mange engasjementer det kan vise seg vanskelig å betjene i dårligere tider.

---

³ Communication Bank heter den femte største banken i Kina. Den er allerede organisert som et aksjeselskap. I 2004 kjøpte HSBC 19,9 % av denne banken. Det vil føre til bedre kredittvurderinger, riktigere prising av risiko og bedre evne til å inndrive fordringer.

For mye investeringer kan føre til bankkrise

I et land med en investeringsrate på over 40 %, som Kina, ville man forvente at en del av finansieringen kom utenfra. Rent bokholdermessig ville det kreve underskudd på driftsbalansen med utlandet. Men kinesere sparer ufattelig mye. Nok til å finansiere egne investeringer. Ja, det blir sågar litt til overs slik at Kina kan bygge opp fordringer på andre land.

I juli 1997 måtte Thailand gi opp sin faste kurs mot dollar. I løpet av noen måneder steg prisen på dollar fra 25 thailandske baht til over 50. Andre land ble trukket inn i det som snart fikk betegnelsen Asia-krisen. Koreanske won, indonesiske rupi, malaysiske ringgit og filippinske peso opplevde dramatiske svekkelser mot dollar.

I Thailand midt på 1990-tallet hadde man en tilsvarende høy investeringsrate som den Kina har i dag. Men lønnsomheten var ikke alltid like god. Da en valutakrise rammet landet sommeren 1997, gikk det opp for folk at investeringstakten i Thailand hadde vært alt for høy. Mange prosjekter var rene tapsslukene. Banker som hadde lånt ut sine penger, fikk problemer. En valutakrise ble til en bankkrise. Og deretter til en økonomisk krise med negativ vekst i økonomien i flere år.

Bygges det fabrikker, hoteller, veier og flyplasser i Kina i dag som bare i begrenset grad vil bli tatt i bruk? Står Kina i fare for å begå en tilsvarende tabbe som den Thailand gjorde for ti år siden, nemlig å overinvestere? I et notat fra november 2004 hevder Goldstein & Lardy at det ikke finnes eksempel på noe land som i flere år på rad har hatt en så høy investeringsrate som det Kina nå har.⁴ Rent konkret trekker de frem investeringer i bilproduksjon. General Motors og Volkswagen planlegger å øke sin kapasitet til tre millioner biler pr. år innen 2007. Det er 50 % mer enn det samlede marked i 2003. Dessuten ekspanderer mange andre som BMW, Honda, Toyota og Hyundai, i tillegg til noen kinesiske bilprodusenter. Når vi vet at bilsalget i Kina økte med 70 % i 2003, men at salget i september 2004 var lavere enn i samme måned året før, kan man frykte at bilbransjen i løpet av et par år vil kunne oppleve en skikkelig priskrig og tomme fabrikker.

Også i stålbransjen frykter Goldstein & Lardy at kapasiteten bygges for raskt ut. En høy investeringsrate, etterfulgt av en lav utnyttelsesgrad, er en sikker oppskrift på en bankkrise.

Riktig prising av risiko og mer lån til privat sektor

Når myndighetene setter tak på utlånsrenten, er det lite poeng for banker å låne ut midler til private foretak der det er en viss risiko for ikke å få dem tilbake. Bedre da å la statseide foretak få de midlene de ber om – tilbakebetaling er garantert av eieren. I oktober 2004 hevet sentralbanken i Kina signalrenten fra 1,98 % til 2,25 %. Kanskje viktigere var beslutningen om å ta bort tak på utlånsrenter. Profittmaksimerende banker får dermed incentiv til å låne ut mer av sine midler til private foretak og mindre til statlige foretak. Over tid kan det vanskelig tenkes å ha annet enn en stimulerende virkning på den økonomiske veksten.

I Kina er eiendomsretten til produksjonsmidlene – og til boliger – av temmelig ny dato. Det betyr liten erfaring med pant som sikkerhet for lån. Om risikofylte prosjekt ikke kan stille

---

⁴ Se "What Kind of Landing for the Chinese Economy?" av Morris Goldstein & Nicolas R. Lardy, Number PB04-7, fra Institute for International Economics, 2004.

sikkerhet, vil all risikoen ved prosjektet måtte prises inn i renten. For kinesiske banker er det en stor utfordring både å prise risikoen riktig og beslutte hvilke av de mulige prosjektene som skal tilbys finansiering. Med særdeles begrenset erfaring på disse områdene er det verdifullt å kunne trekke på andres erfaring og lære av det. Utenlandske banker som strategiske investorer i kinesiske banker, vil gi bedre kredittvurderinger.

Ved utgangen av 2006 – dvs. fem år etter Kinas inntreden i WTO – vil utenlandske banker fritt kunne etablere seg i landet. Kinesiske banker må skjerpe seg kraftig for å møte konkurransen som kommer. WTO-medlemskap virker som en pådriver for strukturendringer i kinesisk bankvesen.

Mange land ønsker utenlandske direkteinvesteringer velkomne pga. den kapitalen som tilføres landet, dvs. *kvantitet* står i fokus. Med Kinas høye sparerate er det ingen mangel på kapital. *Kvalitet* står her i fokus, dvs. hvilke prosjekter skal realiseres? Kinas ønske om utenlandske bedrifters etableringer i landet må sees i sammenheng med et dårlig fungerende bankvesen. Kvaliteten på de prosjektene som settes ut i livet, kan det ofte være bedre å la utenlandske forretningsfolk bestemme, gjennom de direkteinvesteringer utenlandske selskap foretar, enn innenlandske bankfolk.

Et bedre fungerende bankvesen er meget viktig om den økonomiske veksten i Kina skal holde frem. Fred Hu i den amerikanske investeringsbanken Goldman Sachs sier det slik:

”Den største faren for veksten i Kina, er at bankene fortsetter sin usunne utlånspolitikk og elendige risikostyring.”

For å få bedre styring – eller ”corporate governance” – i bankene arbeides det nå målbevisst med å få utenlandske strategiske investorer, som Citibank og Deutsche Bank, inn på eiersiden i de store statseide bankene.

Vil kineserne åpne opp for frie kapitalbevegelser?

Kina sparer nok til å finansiere egne investeringer. Å åpne opp for kortsiktige transaksjoner på kapitalbalansen har lite for seg nå. Vi minner om Thailands erfaringer. Da aksjekurser og eiendomspriser falt, trakk utlendingene ut sine midler av landet. Først solgte de unna aksjer og fast eiendom, noe som bidro til å forsterke prisfallet. I neste omgang solgte de baht mot dollar. Dermed svekket også valutaen seg. Ytterligere problemer fikk bankene i Thailand ved at kortsiktige innlån i utenlandsk valuta ikke lot seg fornye. På toppen av dette kom det faktum at mye av disse midlene var gått til finansiering av langsiktige utlån i egen valuta. Bankens ”mismatch” både på valuta og på løpetid gjorde at valutakrisen gikk over til en bankkrise.

For Kina er lærdommen fra Asia-krisen klar: Et velfungerende bankvesen med god soliditet og med god evne og erfaring til å håndtere overraskende svingninger i ulike priser må først på plass før man åpner opp for frie kapitalbevegelser. En gradvis liberalisering ligger i kortene. Eller som kineserne selv sier; ”Feeling the stones while crossing the river.”